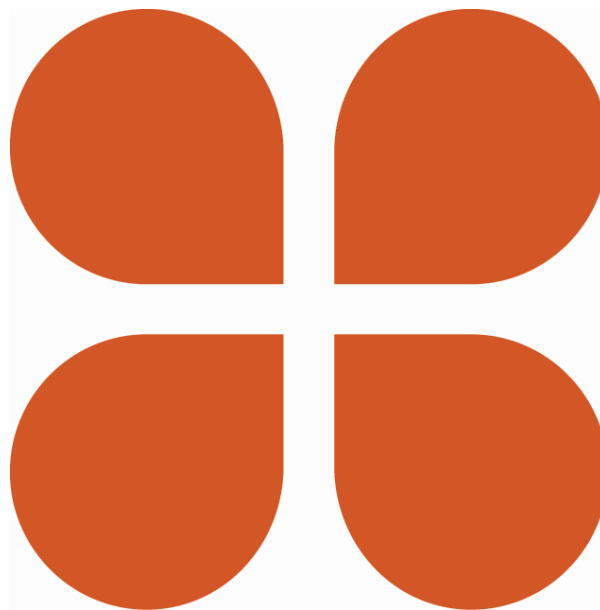

Rapport från Riksantikvarieämbetet

Kulturarvsskydd

Utbildningsplan i kulturmiljövård för
kustbevakare

© 2009 Riksantikvarieämbetet

Box 5405

114 84 STOCKHOLM

www.raa.se

riksant@raa.se

Innehåll

1. Sammanfattning
2. Bakgrund
3. Arbetsprocess
4. Målgrupp
5. Syfte
6. Testutbildning och utvärdering
7. Utbildningsplan

1. Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet har i regleringsbrevet för 2009 fått regeringens uppdrag att i samråd med Statens maritima museer ta fram en handledning som stöd för myndigheter som hanterar marinarkeologiska ärenden. Denna handledning utgör en av två delar som redovisades till regeringen (Kulturdepartementet) i december 2009.

Under året har en grupp med representanter från Kustbevakningen, Riksantikvarieämbetet och Statens maritima museer arbetat fram en handledning i form av en utbildning i kulturarvsskydd för Kustbevakningens personal. Syftet är att stärka kustbevakarens medvetenhet om kulturarvets betydelse, förmedla kunskap om vad som avses med lagskyddat marint kulturarv och hur detta ska hanteras i samband med misstanke om brott.

Utbildningen har testats på en grupp kustbevakare och därefter utvärderats. I testutbildningen deltog även en representant för sjöpolisen. Målsättningen är att utbildningen genomförs i Kustbevakningens östra region under 2010.

2. Bakgrund

Enligt regleringsbrevet för budgetåret 2009 (prop. 2008/09:1, utg.omr. 17, bet. 2008/09:KrU1, rskr. 2008/09:92) ska Riksantikvarieämbetet i samråd med Statens maritima museer ta fram en handledning som stöd för myndigheter som hanterar marinarkeologiska ärenden. Uppdraget ska redovisas till regeringen (Kulturdepartementet) senast den 31 december 2009.

I februari 2009 togs kontakt med Kustbevakningen region ost, där personalen under en längre tid efterfrågat utbildning i kulturarvsfrågor, för att bättre klara bevakningen av det lagskyddade marina kulturarvet. Efter inledande diskussioner kom man överens om att Kustbevakningen, Riksantikvarieämbetet och Statens maritima museer tillsammans skulle

utforma en handledning i form av en utbildning för kustbevakningens personal. Detta förankrades inom respektive myndighet.

3. Arbetsprocess

En arbetsgrupp bildades med representanter från samtliga tre myndigheter. Syftet för arbetsgruppen – som haft fyra möten – var att ta fram ett förslag på innehåll i en utbildning som skulle testas på en grupp kustbevakare och därefter utvärderas. Sammanlagt har nio personer deltagit i arbetsgruppens möten.

Arbetsgruppens deltagare:

Kustbevakningen: Calle Borg, Tommy Carlsson, Kenneth Hedström och Anna Kimber

Riksantikvarieämbetet: Maria Adolfsson, Anna-Gretha Eriksson och Peter Norman

Statens maritima museer: Göran Ekberg och Andreas Olsson

4. Målgrupp

Målgrupp för utbildningen är befintlig personal (utbildningen ska kunna genomföras som kompetensutveckling) och kustbevakningsaspiranter (utbildningen ska kunna genomföras som en del i Kustbevakningens grundutbildning). Under planeringen av utbildningen framkom att det även finns intresse från sjöpolisen för en utbildning i kulturarvsskydd, varför representanter från denna bjöds in till testutbildningen (se nedan). Dessutom diskuterades möjligheten att ta fram informationsmaterial till andra som yrkesmässigt verkar i kustvatten, till exempel Skärgårdsstiftelsens tillsynsmän och Vaxholmsbolagets personal.

5. Syfte

Syftet med utbildningen är att stärka kustbevakarens medvetenhet om kulturarvets betydelse, förmedla kunskap om vad som anses vara lagskyddat marint kulturarv och hur detta ska hanteras i samband med misstanke om brott. Genom att göra detta förväntas

kustbevakningens repressiva förmåga öka väsentligt när det gäller kulturarvsfrågor, vilket också kommer att bidra till kulturarvets långsiktiga hållbarhet.

Ytterligare ett syfte är att formulera en utbildningsplan som kan beställas av extern utbildare. Då blir det enklare att genomföra utbildningen regionalt vilket passar Kustbevakningens decentraliserade organisation. I en regionalt baserad utbildning ska det vara möjligt att utnyttja den regionala kulturmiljövårdens kompetens i marin kulturmiljövård.

6. Testutbildning och utvärdering

En testutbildning genomfördes den 26 och 27 november 2009. Plats var Vasamuseet i Stockholm. Deltagare var ett tiotal personer från Kustbevakningen region ost – från verksamheterna flyg, ledningscentral, dykeri, övervakning och utredning – samt en person från sjöpolisen i Stockholm. Som lärare deltog personal från Kustbevakningen region ost, Riksantikvarieämbetet och Statens maritima museer. Utvärdering gjordes löpande under utbildningsdagarna och vid ett särskilt möte den 1 december. I det senare deltog sex personer från de tre myndigheterna. Där fastställdes utbildningsplanen nedan.

Målsättningen är att utbildningen under 2010 ska genomföras i Kustbevakningen region ost, som kompetensutveckling för befintlig personal. Antal tillfällen bör vara fyra och antalet deltagare per tillfälle tjugo. Det bedömdes att utbildningen med endast smärre justeringar kan genomföras även för kustbevakningens aspiranter. Utbildningsplanen bedömdes också kunna ligga till grund för utbildning av personal från andra repressivt verkande myndigheter.

Alla utbildningsmoment bör kompletteras med skriftligt utbildningsmaterial, till exempel kontaktkopior av PowerPoint-presentationer.

7. Utbildningsplan (resultat)

Utbildningsplanen presenteras här med sina delmoment och i enlighet med den utvärdering som gjordes av testutbildningen. Den totala längden är 2 – 2,5 dagar. Utbildningen ska kunna genomföras av en extern utbildare, till exempel universitet eller högskola, med stöd av regional kompetens inom området marin kulturmiljövård.

7.1 Varför är kulturarvet viktigt?

Föreläsning med utgångspunkt i de nationella målen för kulturarvet:

- Ett försvarat och bevarat kulturarv
- Ett hållbart samhälle med goda och stimulerande miljöer och med kulturarbetet som en drivande kraft i omställningen
- Allas förståelse, delaktighet och ansvarstagande för den egna kulturmiljön
- Nationell och internationell solidaritet och respekt för olika gruppers kulturarv

Föreläsningen ska beröra kulturarvets betydelse i modern tid, men också ge det historiska perspektivet.

Det är viktigt att betona demokratispekten på kulturarvet och betydelsen av ett nationellt kulturarv (fysiskt och immateriellt), nationen som kollektiv, nationer som stater och nationer utan stater i ett internationellt sammanhang. Det är också av betydelse att betona kulturarvets platsbundenhet och allas rätt till kulturarvet där det finns.

Omfattning: 1 lektion (45 minuter).

7.2 Kulturmiljövårdens nationella och regionala aktörer

Föreläsning med beskrivning av Riksantikvarieämbetets roll, funktion, uppdrag, vision, verksamhetsidé, verksamhet, historia, omfattning, kontaktytor och hur myndigheten arbetar med marin kulturmiljövård.

Beskrivning av länsstyrelsens roll, funktion, uppdrag, historia, kompetenser och hur denna arbetar med marin kulturmiljövård.

Beskrivning av museernas koppling till myndigheterna när det gäller marint kulturarv, nationellt och regionalt. I dag är det i praktiken museerna som står för den samlade marinarkeologiska kompetensen i Sverige.

Omfattning: 1 lektion (45 minuter).

7.3 Vad är fast fornlämning och fornfynd?

Föreläsning med utgångspunkt i kulturminneslagens andra kapitel om vad som är fast fornlämning och fornfynd, samt om hur skyddet är uppbyggt, hur bruket kan regleras och vem som reglerar bruket.

Omfattning: 1 lektion (45 minuter).

7.4 Hotbilder mot kulturarvet

Föreläsning om antropogena och naturliga hotbilder och vilken nedbrytning man kan agera mot (görs lämpligen med exempel).

Antropogena hot: Dykning, trålning, exploatering (muddring, kabeldragning), erosion, bärgning (laglig), vrakplundring (olaglig) m.m.

Naturliga hot: Biologisk nedbrytning, is, vågor, kemisk nedbrytning m.m.

Omfattning: 1 lektion (45 minuter).

7.5 Dykningens ideella organisationer och kulturarvet

Föreläsning om hur sportdykningen ser ut i Sverige, vilka som är organiserade inom sportdykningens organisationer och vilka som organiserar sig på annat sätt. Viktiga delmoment är; olika synsätt på kulturarvet inom sportdykningen, sportdykningens historia, omfattning och utbildningsorganisationer. Dessutom är det viktigt att ge kunskap om hur Internet och media används av sportdykare. Viktiga områden är även sportdykningens marinarknologiska föreningar och sportdykarnas kunskaper i marinarknologi.

Omfattning: 1 lektion (45 minuter).

7.6 Sjöfartens betydelse för vår samhällsutveckling

Föreläsning om sjöfartens betydelse för den svenska samhällsutvecklingen, nationellt och internationellt. Den fartygsburna handelns betydelse för Sveriges utveckling till industrination är ett exempel på tema. Ett annat exempel är sjöfartens betydelse för nationen som stat.

Omfattning: 1 lektion (45 minuter).

7.7 Hur ser det marina arvet ut?

Föreläsning om kulturarvet under vatten; kulturhistoriskt värdefulla skeppsvrak, sjunkna landskap, pålverk, boplatser, hamnar, kulturlager m.m. Föreläsningen ska beröra omfattningen av kulturarvet under vatten, dess tillstånd, kunskapsläge och skeppsteknologi.

Omfattning: 1 lektion (45 minuter).

7.8 Fornminnesinformationssystemet (FMIS) och Fornsök

Föreläsning om bakgrunden till Fornsök och en förevisning av hur man söker i Fornsök. Det är viktigt att föreläsningen kompletteras med en manual.

Omfattning: 1 lektion (45 minuter).

7.9 Övervakning med flyg

Föreläsning med presentation av spaningsutrustning i kustbevakningens flygplan och exempel på observationer som kan göras. Det är viktigt att visa vilken typ av uppgifter som är möjliga att förmedla med flygspaning.

Omfattning: ½ - 1 lektion (20 – 45 minuter). Utbildningen förbehålls befintlig personal. Aspiranterna får denna utbildning på annat sätt.

7.10 Vrakplatsdokumentation

Föreläsning om hur marinarkeologer dokumenterar vrak och vilken information som eftersöks. Det handlar om arkeologiska och antikvariska syften, val av undersökningsmetoder, frågeställningar och bevarandestrategier.

Viktiga moment är hur information kan användas för att synliggöra förändringar på en vrakplats och hur till exempel kustbevakningens dykare kan göra uppföljande dokumentation.

Omfattning: 1 lektion (45 minuter). Dessutom bör kustbevakningens dykare genomföra praktiska övningar.

7.11 Fyndkännedom

Föreläsning med visning av föremål och bilder av föremål som är vanliga på skeppsvrak. Undervisningen kan med fördel bedrivas i magasin för marina museiföremål.

Omfattning: 2 lektioner (2 x 45 minuter).

7.12 Omhändertagande av vattendränkta material – marinarkeologisk konservering

Föreläsning i vad konservering innebär och olika konserveringsmetoder, påverkande nedbrytningsfaktorer och metoder för att kontrollera dessa. Viktiga moment är att beskriva riskerna är med att bärga vattendränkta föremål och utbildning i ”första hjälpen” till föremål som tas upp till ytan efter att ha legat i vatten under hundratals år. Det generella rådet är ”från vått till vått och från torrt till torrt”. Undervisningen kan med fördel bedrivas i en konservatorsateljé och samordnas med den om fyndkännedom.

Omfattning: 1 lektion (45 minuter).

7.13 Från misstanke till brottsanmälan (hur processen ser ut) och hur man skriver en brottsanmälan

Föreläsning om vad lagen (1988:940) om kulturminnen m.m. (KML) och rättegångsbalken (1942:740) (RB) ger för möjligheter att agera vid misstanke om brottslig gärning, ta gods i beslag, och göra frihetsberövande. Här bör även redogöras för vilka ytterligare lagar som kan beröra det marina kulturarvet. Framför allt lagen (1918:163) med vissa bestämmelser om sjöfynd, lagen (1984:983) om ensamrätt till bärgning och lagen (1993:1740) om skydd för landskapsinformation.

Föreläsning om vikten av att skriva en korrekt rapport på felbeteenden eller misstänkta brott.

Föreläsningarna bör kompletteras med grupparbete som går ut på att göra en brottsanmälan.

Omfattning: 3 lektioner (3 x 45 minuter).